

Çarpanak Adası Ctotus-Ctuc Manastırı (Surp Garabet-Gtuds) Koruma Projesi Hakkında Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Şahabettin ÖZTÜRK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon ABD. Başk.

Tuşba/VAN, Türkiye

sahozturk13@gmail.com

Orcid No: <https://ocid/0000-0001-6979-3342>

ÖZET

Ülkemizin en doğusunda, en büyük gölü olan Van Gölü içerisindeki dört adadan biri olan Çarpanak Adası'nda Ctotus- Ctuc Manastırı yer alır. Van İli ve çevresinde Van Gölü'nün ılıman etkisi ile yumuşak bir iklim hakimdir. Bu ılıman iklim, göl çevresindeki yerleşimlerde ve göl içerisindeki adalarda mimari yapılaşmanın oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Van Gölü çevresindeki birçok iskelelerden tekneler ile adaya ulaşım sağlanır. Çeşitli yapı bölümlerinden oluşan manastırın adı, ilk olarak 1414 tarihli bir el yazmada Ctouts olarak geçmektedir. İnanışa göre, dörtlü Koruyucu Melek olan Saint Jean adına manastır yapısı inşa edilmiştir. 1918 yılına kadar bölgedeki Ermeniler, her türlü ibadet-sosyal ve kültürel faaliyetlerini Osmanlı Devleti'nin hoşgörü anlayışı içerisinde özgür bir şekilde yapmışlardır.

XVII. yüzyılın sonlarında Avrupa da emperyalist güçler tarafından başlatılan milliyetçilik hareketlerinin, olumsuz etkileri sonucunda, 1918 yılında Ermeniler bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Manastır yapıları ve adanın doğal yapısı, olumsuz gelişmelerin etkisi altında kalarak, müstemilat bölümlerinin tamamen yıkılıp tahrip olmasına neden olmuştur.

Van Valiliği tarafından 2010-12 yılları arasında, onarıma yönelik uygulama proje çalışmaları başlatılmıştır. Ctotus Manastırı, Jamaton ve Saint Jean Kilisesi'ne ait tüm mimari koruma proje ve raporlar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı Öğretim Üyesi Dr. Şahabettin Öztürk ün koordinasyonu ve proje müellifi öncülüğünde hazırlanmıştır.

Hazırlanan koruma projesinin uygulanması ve diğer manastır mimari yapılarını ortaya çıkartmak amacıyla, bilimsel kazı yapılarak, uygulama aşamasına geçilmesi gerekmektedir. Çarpanak Adası'ndaki Hristiyan dini mimari yapılar, Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çarpanak Adası, Van Gölü, Ctotus-Ctuc Manastırı, Jamaton, Saint Jean Kilisesi.

A Survey on Preservation Project for Ctotus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Monastery in Çarpanak Island

Dr. Şahabettin ÖZTÜRK

Lecturer, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, Director of Restoration Programme, Tuşba/Van, Turkey

sahozturk13@gmail.com

Orcid No: <https://ocid/1000-001-6979-3342>

ABSTRACT

In the easternmost part of Turkey, Ctotus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Monastery is located in Çarpanak Island, one of the four islands in Lake Van, the biggest lake of the

country. A moderate climate dominates the City of Van and suburbs by the effect of mildness from Lake Van. This moderate climate plays a big part on architectural structuring in settlements around the lake and islands in it.

The island is arrived by boats from piers around Lake Van. The Monastery that was consisted of various building parts is known as mentioned first time in a manuscript dated 1414 as Ctouts. According to the belief, the monastery structure was built dedicated to Saint Jean, the quadruple guardian angel. Until 1918 Armenians in the region had been practicing their worships and socio-cultural activities freely there in tolerance atmosphere of the Ottoman State.

Armenians had to leave the region in the year 1918 as a result of negative impacts of nationalism movements of the late XVIIth century which had been started by imperialist powers in Europe. Natural structures of the Monastery and the island were impacted under negative developments causing outhouses to be damaged entirely and destroyed.

Application works for preservation have been started by Van Governorship between 2010 and 2012. All architectural preservation projects and reports on Ctotus Monastery, Jamaton and Saint Jean Church are prepared under coordination of lecturer Dr. Şahabettin Öztürk, Restoration Department Head at the Department of Architecture of Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Architecture and Design and supervised by the project author.

Scientific excavations and application steps are required in order to apply preservation project and to find out other architectural Monastery buildings. Christian religious buildings in Çarpanak have considerable importance from the aspects of architecture and art history.

Keywords: Çarpanak Island, Lake Van, Ctotus-Ctuc Monastery, Jamaton, Saint Jean Church.

1. GİRİŞ

Ülkemizin en doğusunda, en büyük gölü olan Van Gölü içerisinde, Adır Adası'nda Lim Manastırı, Çarpanak Adası'nda Ctotus-Ctuc Manastırı, Rab (Kuzu) Adası'nda Şapel ve Akdamar Adası'nda Akdamar (Kutsal Haç) Manastırı yer almaktadır.

Van Gölü'nün denizden 1646 m. yükseklikte oluşu, Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal ikliminin hüküm sürdüğü coğrafyada, Van İl ve çevresinde Van Gölü'nün ılıman olumlu etkisi ile daha yumuşak bir iklim hakimdir. Bu ılıman iklim, göl çevresindeki yerleşimlerde ve göl içerisindeki adalarda mimari yapılaşmaya, adanın Florya ve Faunasının zenginliğine neden olmuştur. Van Gölü'ndeki en önemli adalardan bir olan Çarpanak Adası'ndaki Hristiyan dini mimari yapılar, Mimarlık ve Sanat Tarihi açısından önemi oldukça önem arz etmektedir.

Van Gölü'nün Van İli Tuşba İlçesi sınırları içerisinde olan Ctotus-Ctuc Manastırı, gölün kuzeyindeki Çarpanak Adası'nın güneybatı bölümünde yer alır. Van Gölü çevresindeki birçok iskelelerde tekneler ya da gemiler ile Çarpanak Adası'na ulaşım sağlanır (Şekil. 1-3). Çeşitli yapı bölümlerinden oluşan (Jamaton, Kilise, Şapel, Kütüphane, Mezarlık vb.) manastırın adı, ilk olarak 1414 tarihli bir el yazmada Ctouts olarak geçmektedir. İnanışa göre, dörtlü Koruyucu Melek olan Saint Jean adına Çarpanak Adası'nda manastır yapısı inşa edilmiştir.

Şekil 1. Çarpanak Adası İskele Ulaşım Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Bu tarihten 1918 yılına kadar bölgedeki Hristiyan Ermeniler, Van Gölü içerisindeki dört adada ve tüm bölgedeki dini yapılarda her türlü ibadet-sosyal ve kültürel faaliyetlerini Osmanlı Devleti'nin hoşgörü anlayışı içerisinde özgür bir şekilde yapmışlardır.

XVII. yüzyılın sonlarında Avrupa da emperyalist güçler tarafından başlatılan ırkçı ve milliyetçilik hareketleri, XIX. yüzyılın başlarında artmıştır. Milliyetçilik hareketleri batılı devletlerin desteği ile özellikle Osmanlı Devleti'nin doğu illerinde Ermeni halkın yoğun yaşadığı bölgelerde olumsuz etkileri görülmüştür. Osmanlı Devleti'nde Teba-i Sadıka olarak bilinen Ermeni halkı, milliyetçilik hareketleri olumsuz etkisi altında kalarak, tarihte görülmemiş istenmeyen bazı olayların gelişmesi sebep olmuştur.

Şekil 2. Çarpanak Adası İskele Ulaşım Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Bu döneme kadar Müslüman ve Ermeni halklar arasındaki dostluk ve kardeşlik bağlarının zayıflayarak kopmasına ve karşılıklı olarak bazı olumsuz olayların yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan olumsuz etkiler sonucunda, 1918 yılında bölgede yaşayan Ermeni halkı bölgeyi ve Van Gölü içerisindeki dört adayı terk ederek, Osmanlı Devleti tarafından zorunlu göçe tabii tutulmuştur (Akçora, 1994: 192,193).

Bu tarihten sonra Çarpanak Adası'nda kullanılmayan manastır yapıları ve adanın doğal yapısı, olumsuz gelişmelerin etkisi altında kalarak, müstemilat bölümlerinin tamamen tahrip olup yıkılıp olmasına neden olmuştur.

Çarpanak Adası'nın yerli ve yabancı turizme açmak amacıyla ilk koruma çalışmaları, Van Valiliği İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği tarafından 2010-12 yılları arasında, onarıma yönelik uygulama proje çalışmaları başlatılmıştır. İlk olarak Çarpanak Adası'na gelen ziyaretçilerin rahatça ulaşımını sağlamak amacıyla adanın doğusunda valilik tarafından iskele inşa edilmiştir (Şekil. 1-3).

Şekil 3. Çarpanak Adası İskele Ulaşım Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Daha sonra onarım uygulamasına yönelik hazırlanan rölöve, restitüsyon, restorasyon projeler, Van Kültür Varlıkları Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

Ctutus-Ctuc Manastırı, Jamaton ve Saint Jean Kilisesi'ne ait tüm mimari koruma proje ve raporlar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı Öğretim Üyesi Dr. Şahabettin Öztürk ün koordinasyonu ve proje müellifi öncülüğünde hazırlanarak tamamlanmıştır. Uygulama çalışmaları ise Kültür ve Turizm Bakanlığı, Van Valiliği, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Tuşba Belediyesi işbirliği çerçevesinde devam etmektedir.

2. KONUM

Çarpanak Adası, Ctutus-Ctuc Manastırı (Saint Jean Kilisesi), Dibekdüzü Mahallesi Pafta No; K 50 d 12 c, yer adanın mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne aittir.

Şekil 4. Van Gölü ve Çevresindeki Hristiyan Dini Yapılar Haritası (Anonim)

Ada içerisinde yer alan manastır adanın güneybatı köşesinde az engebeli bir alan üzerinde zemine kurulmuştur. Manastırın jamaton ve kilisesi, günümüzde büyük bir kısmen sağlam bir konumdadır.

Manastır, Van Merkez Tuşba İlçesi'nin 24 km. kuzeybatısında bulunan Dibekdüzü (Anavank) Mahallesi Taşburun Yarımadası'nın 750 m. güneyindeki Çarpanak Adası'ndadır. Türkçe Çarpanak adının kökeni "C'ak'atan" kelimesinden geliyor. Çarpanak Adası'nın yüzölçümü yaklaşık 75.000 m²'dir. Ada, kuzeybatı güneydoğu yönünde 1,2 km. uzunluğunda, 0,5 km. genişliğindedir (Cuneo, 1988: 531).

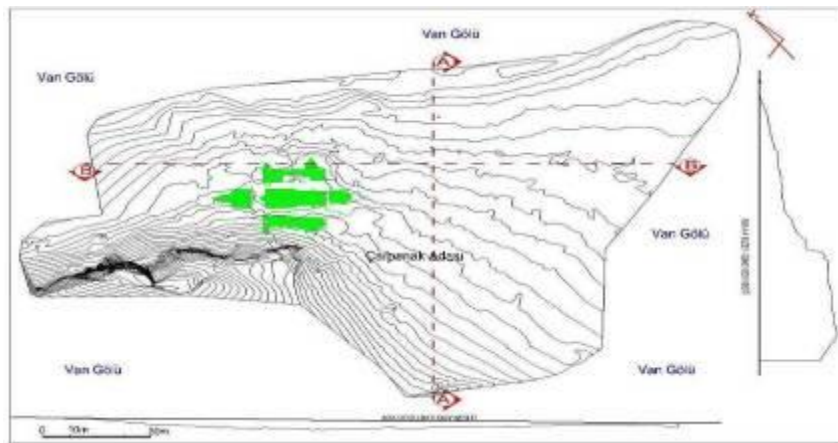

Şekil 5. Çarpanak Adası Genel Görünüşü

Ada eskiden ince bir uzantı ile anakaraya bağlıyken, göl sularının zaman içerisinde yükselmesi sonucu bu bağlantı sular altında kalmıştır. Çok işlek olmasa da Çarpanak Adası'na, Van Gölü kenarında iskelesi bulunan tüm yerleşim birimlerinden kalkan motorlu tekne ya da gemiler ile deniz ulaşımı ile sağlanabilmektedir (Şekil. 1-5).

Ctutus-Ctuc Manastırı; Saint Jean'a atfedilen bir kilise, kilisenin batısına eklenen jamatun ve batı girişinin üzerindeki çan kulesiyle, jamatunun kuzeydoğusuna bitleştirilen Başmelekler Şapeli'nden oluşmaktadır. Kilise kompleksinin kuzey ve batı tarafında keşiş odaları ve sosyal tesisler, güneydoğusunda ise mezarlık yer almaktadır (Şekil. 6,7).

Manastırı oluşturan yapılardan günümüze Saint Jean Kilisesi, jamatun büyük bir bölümü sağlam ulaşabilmektedir. Kilisenin batısında yer alan müstemilat bölümlerinden kütüphane Başmelekler Şapeli, keşiş odaları ve diğer tamamlayıcı yapı bölümleri zemin seviyesine kadar yıkık bir konumdadır. Günümüzde tamamen kaybolmuş olan mezarlığı, yarı toprak altındaki birkaç mezar şahide taşını görmek mümkündür.

Şekil 6. Çarpanak Adası Vaziyet Planı (Ş. Öztürk)

1915 yılına kadar kullanılan ve sağlam olan manastır yapısı, daha sonra bölgede gelişen olaylara bağlı olarak terk edilip, doğanın ve definecilerin olumsuz etkisi altında kalarak tahrip olmuştur.

3. TARİHÇE

Ctutus-Ctuc Manastırı'nı üzerinde barındıran Çarpanak Adası, IX. yüzyıla kadar Ermeniler tarafından Tchakatan adıyla bilinmiş, bu yüzyıldan sonra bir grup meleğin buraya indiğine dair inanışa dayanarak Ctouts (grup-küme-sihirli nokta) ismiyle anılmıştır (Thierry, 1989: 410). Manastırın adı ilk olarak 1414 tarihli bir el yazmada Ctouts olarak geçmektedir. İnanışa göre, Dörtlü Koruyucu (Kutsal Haç, Saint Jean, Saint Gregorie ve Saint Hripsime) adına kurulmuştur. 1700 yıllarına tarihlendirilen başka bir el yazmada manastırın IX.

yüzyılda Saint Gregoire adına yapıldığı, XV. yüzyıla kadar kesintisiz faaliyetini sürdürdüğü bildirilmektedir. XV. yüzyıla ait bir kolofonun verdiği bilgilerden yapıların, 1462 yılında usta Etienne Falak ve üstadı Piskopos Gregoire tarafından yeni baştan inşa edilmiştir. Burada yazılmış XV. yüzyıla ait 12 adet XVII. yüzyıla ait 14 adet el yazma kitabın bulunması, manastırın bu yüzyıllarda aktif bir el yazma merkezi olduğunu göstermektedir. Ctouts-Ctuc Manastır, XVII. yüzyılın ortalarına doğru yeniden canlanması, Lim Manastırı'nın kurucusu Keşiş Nerses'in 1626 tarihindeki ölümünden sonra yerine geçen Vardapet Etienne zamanında Adır Adası'ndan Çarpanak Adası'na gelen keşişler tarafından gerçekleştirilmiştir (Thierry, Donabedian, 1989: 549).

Manastır yapılar, 1703 tarihinde meydana gelen depremde büyük ölçüde zarar görmüştür. Yıkılan yapılardan Saint Jean Kilisesi, Kuzey cephesindeki orta pencerenin etrafında bulunan üç kitabe ve güney girişinin kapı alınlığındaki bir kitabeğe göre, manastırın başrahibi Piskopos Simeon'un görevlendirdiği Vardapet Eremia tarafından mimar Khochkabar'a 1712-20 tarihleri arasında manastırda esaslı bir onarım yapılmıştır (Şekil. 7).

Şekil 7. Ctouts-Ctuc Manastırı Kuzeybatı Genel Görünüşü (Anonim)

Kilisenin yapım masrafları Bitlis'teki Hristiyan cemaat tarafından karşılanmıştır ve bu inşaatın masraflarına katılanların adına taşlara kazınmış, çok sayıda dua metni bulunmaktadır (Thierry, Donabedian, 1989: 412,413-417, 418). Jamatun bölümü ile güney girişinin üzerindeki çan kulesi, kilisenin yapımından kısa bir süre sonra Datik lakaplı Piskopos Karapet tarafından XVIII. yüzyılın ortalarında inşa edilmiştir. 1801-29 yılları arasında manastırın başrahibi olan Vardapet Karapet kilise ve jamatunda onarımlar yapmıştır. Başmelekler Şapeli, yapılara bu onarımlar sırasında eklenmiş olmalıdır (Thierry, Donabedian, 1989: 413,420).

Şekil 8,9. Ctouts-Ctuc Manastırı Jamatun Bölümü Giriş Kapısı ve Kitabe Görünüşleri (Öztürk)

Manastır jamatun bölümü giriş kapısı üzerinde yer alan Ermenice kitabe, Sanat Tarihçisi Dr. Elmon Hançer tarafından tercümesi yapılmıştır. Tercümeye göre bu dört harflik metin Ղ Ս Շ (belki-Չ-) Ը (Ճ A Z I) şeklinde okunabilir. Ermeni alfabesinde harflerin bir rakam değeri vardır. Kitabelerde tarih vermek için bu sistem kullanılır. Ancak, burada geleneksel sistemle yazılmamış muhtemelen sadece harflerin rakam değerleri verilmiştir. Harflerin

rakam değerleri hesaplandığında $1000+1+6+8=1168+551=1719$ tarihi elde edilebilir. Bu manastırın XVIII. yüzyıl onarımının bittiği tarihe karşılık gelmektedir (Şekil. 8,9).

Manastırın bazı bölümleri 1801-29 arasında Vardabet Garabet jamatun ve kilisesinde onarımlar yapılmıştır. 1890 yılı dolaylarında yapıyı ziyaret eden B. Lynch manastırda sekiz rahip bulunduğunu bildirmiştir. Yine bu dönemde yapıyı ziyaret eden Cuinet İncilleri Ermeni'ce ye çeviren Surp Yeğişe' nin mezarının da Çarpanak Adası'ndaki manastırda bulunduğunu iddia etmiştir (Cuinet, 1892:707), (Mangaltepe, 2009:226).

Ctotus-Ctuc Manastırı, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından 05.04.1990 tarih ve 423 sayılı kararı ile anıt niteliğinde yapı olarak tescil, daha sonra ise 15.09.1994 tarih ve 1465 sayılı karar ile Çarpanak Adası, Arkeolojik ve Doğal Sit alanı olduğuna karar verilmiştir.

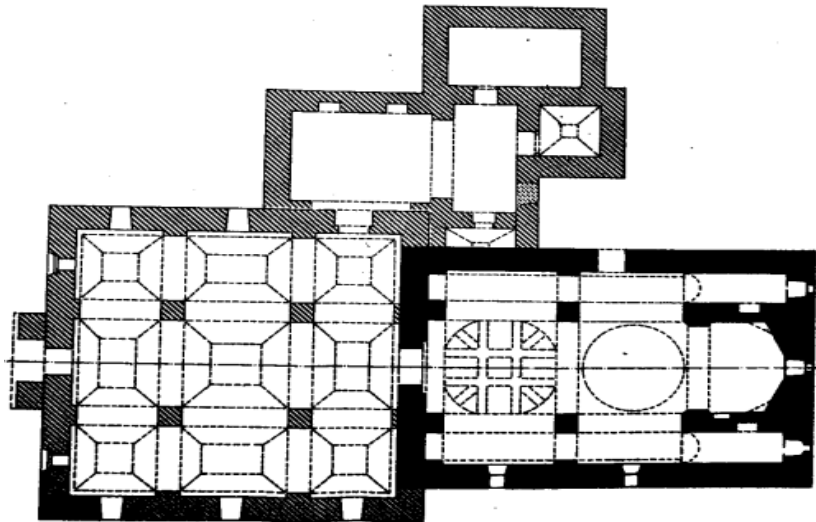
Ctouts-Ctuc Manastır'ına ait uygulama projeleri, 2010-12 yılları arasında Van Valiliği İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği tarafından uzman elemanlara hazırlanmıştır. Hazırlanan projelerden rölöve projesi Van Kültür Varlıklarının Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından 04.01.2011 tarih ve 736 sayılı kararı ile restitüsyonu projesi, 02.08.011 tarih ve 891 sayılı kararı ve restorasyonu projesi ise 24.01.2012 tarih ve 93 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

5.YAPININ İNCELENMESİ

5.1.Plan

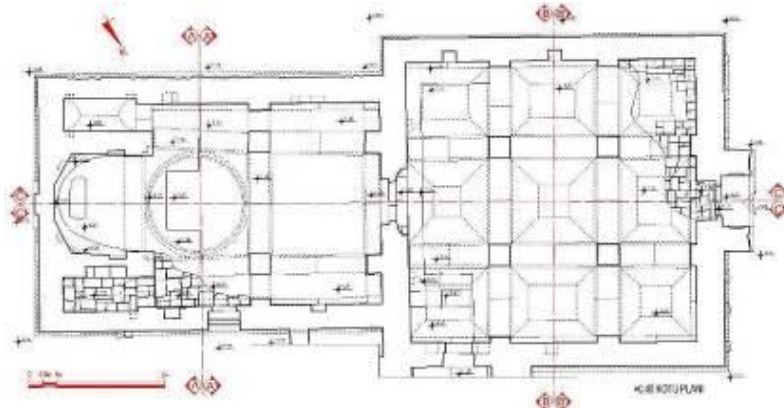
Ctouts-Ctuc Manastır'ının merkezinde yer alan Saint Jean Kilisesi ve Jamatunu, kuzey-güney istikametinde zemine kurulmuştur. Manastırın diğer tamamlayıcı mimari yapıları kiliseye bitişik olarak batıda yer almaktadır. Tek katlı ve düz damlı olarak inşa edilen müstemilat yapıları, moloz taş kullanılarak kuru taş duvar tekniğinde inşa edilen, ihata duvarı ile çevrelenmiştir (Şekil. 7, 10).

Jamaton yapısına güney cephenin ortasında yer alan ve güneye 0.94 m. çıkıntılı giriş bölümündeki çift kanatlı 1.13 m. genişliğindeki kapı yardımıyla 10.54x1054 m. ölçülerindeki jamaton mekânına girilir.

Şekil 10. Saint Jean Kilisesi Jamatunu Planı (Cueno)

Jamaton içerisinde yer alan dört adet 0.76x0.76 m. ölçülerindeki simetrik payeler, karşılıklı olarak dört yönde sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Oluşan dokuz adet mekân üzeri ince yonu taşı ile inşa edilmiş, tekne tonoz ile örtülüdür. Jamaton mekânın doğu beden duvarının alt kotunda, 0.50 m. genişliğinde 0.40 m. derinliğinde iki adet niş bulunur (Şekil. 10-13).

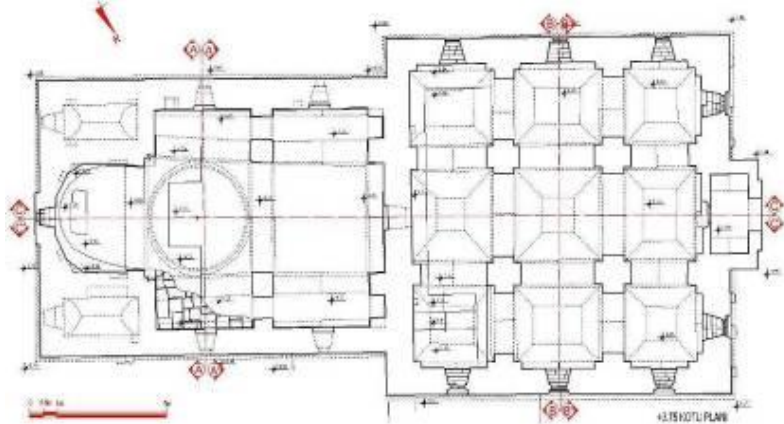
Şekil 11. Saint Jean Kilisesi Jamatunu Planı (Ş. Öztürk)

Jamaton mekânın doğu ve batı beden duvarının üst kotunda 0.54 m. genişliğinde karşılıklı üçer, güney beden duvarının doğu ve batı yönlerinde ise birer toplam sekiz adet benzer mimari özelliklere sahip mazgal pencere yer almaktadır.

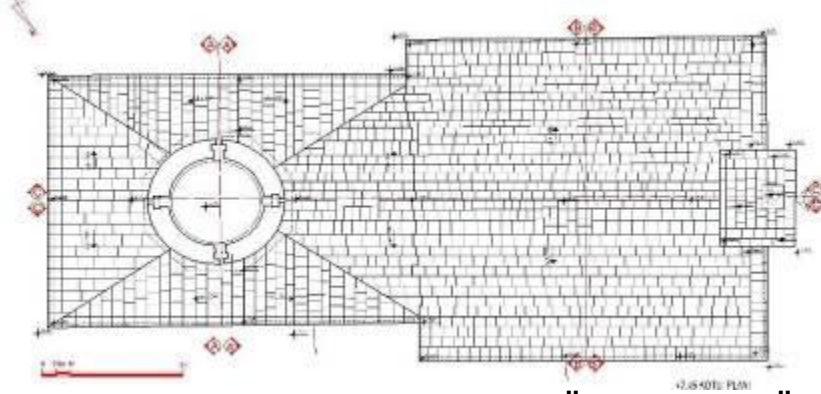
Şekil 12,13. Saint Jean Kilisesi Giriş Kapısı ve Apsis Görünüşü (Ş. Öztürk)

Güney beden duvarının üst bölümün ortasında çan kulesi ile ilişkili bir mazgal pencere bulunur. Jamaton bölümünün batı beden duvarının kuzeyinde daha sonra yapıya bitişik olarak inşa edilen müstemilat bölümüne geçiş sağlamak amacıyla 1.00 m. genişlikte bir kapı açılmıştır. Zeminden yüksek olan kapıya ulaşmak için, üç adet merdiven basamağından oluşan bir sahanlık ile giriş sağlanır (Şekil. 9).

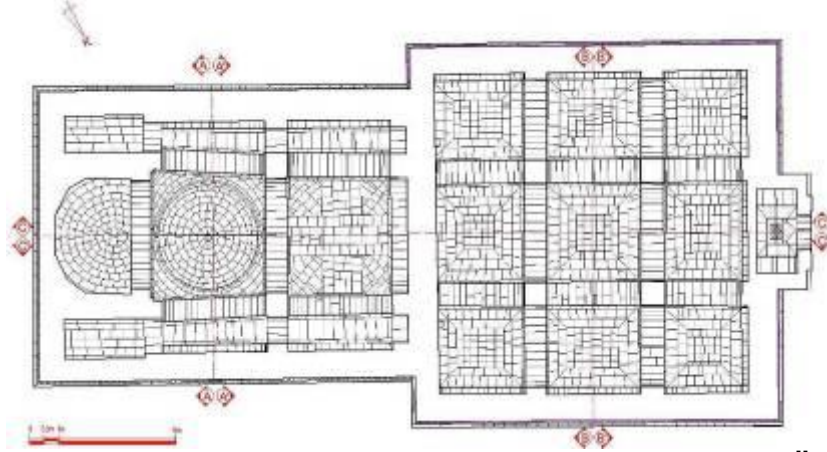
Şekil 14. Saint Jean Kilisesi ve Jamatunu Planı (Ş. Öztürk)

Jamaton bölümünün kuzey beden duvarının ortasında yer alan, 1.46 m. genişlikteki oldukça dekoratif süslü sivri bir kemer ile kuşatılmış kapı ile kiliseye giriş sağlanır. Kilise iç mekânın, kuzey güney istikametinde 7.52x11.36 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olarak düzenlenmiştir.

Şekil 15. Saint Jean Kilisesi ve Jamatunu Örtü Planı (Ş. Öztürk)

Kilise mekânında yer alan 0.78x0.78 m. ölçülerindeki kare planlı iki paye ve apsis bölümünün iç çıkıntısı üzerinde dört yöne bağlantı sağlayan sivri kemerler üzerine yerleştirilen 3.77 m. çapındaki kubbe yükselmektedir. Yuvarlak planlı kubbe 0.77 m. kalınlığında olup, dört yöne doğru yerleştirilen mazgal pencereler yardımıyla iç mekânın aydınlatılması sağlanır. Kilisenin batı beden duvarının ortasına sonradan açılmış 1.50 m. genişlikteki kapı yardımıyla müstemilat bölümüne geçilir (Şekil. 11).

Şekil 16. Saint Jean Kilisesi ve Jamatunu Tavan Planı (Ş. Öztürk)

Kubbenin kuzeyinde yer alan apsisi bölümü 3.23 m. derinlikte ve yedigen formu yarım kubbeye geçiş yapacak şekilde tasarlanmıştır. Apsisin köşelerine dört adet niş yerleştirilmiştir.

Şekil 17,18. Saint Jean Kilisesi Kubbe ve Jamatunu Tavan Görünüşü (Ş. Öztürk)

Apsisin her iki doğu ve batı yanına yer alan pastoforion hücreleri, 1.25x2.75 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı ve üzeri kuzey-güney istikametindeki sivri tonozla örtülüdür (Şekil. 10-16). Kubbenin güneyindeki 3.34x3.81 ölçülerindeki mekânın üzeri kuzey-güney ve batı-doğu yönünde ikişer, çapraz birer içe taşintılı kemer (kaburgalı) yardımıyla basık kubbe çevrelenmiştir (Şekil. 11,17,18).

Şekil 19,20. Saint Jean Kilisesi Pastoforion ve Tavan Görünüşü (Ş. Öztürk)

Kilisenin doğu ve batı beden duvarları üst kotunda ikişer, kuzey ve güney beden duvarları ise birer, karşılıklı olarak yerleştirilmiş 0.30 m. genişlikteki toplam altı adet mazgal pencere ile iç mekân aydınlatılması sağlanmıştır. Pastoforion hücre mekânlarına paralel güneyinde yer alan doğu ve batı beden duvarlarına bitişik olan ikişer dikdörtgen planlı küçük mekânları üzeri doğu-batı yöndeki üçer düz atkı taşı destekli yonu taş örtülüdür (Şekil. 11,19,20).

Kilise iç mekânı duvar, paye ve örtü sistemi tamamen sıvasız olup, son dönemlerde jamaton ve kilise mekânının bazı bölümleri cass harcı sıvanmıştır. Jamaton ve kilise bölümünün zemin döşeme ise yöresel yonu bazalt taşı ile kaplama yapılmıştır (Şekil. 11-13).

5.2. Cepheler

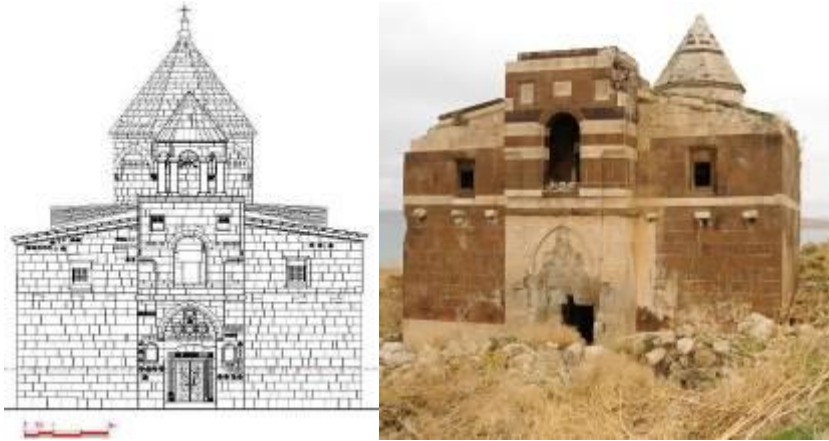
Kilise güney giriş cephesi 12.30 m. genişliğindedir. Cephe her iki köşeden 6.93 m. yükselerek mukarnaslı iki kademeli saçak yardımıyla eğimli örtü sistemine geçiş yapmaktadır. Giriş kapısının yer aldığı 3.77 m. genişliğindeki bölüm 1.08 m. dışa doğru çıkma yaparak, 9.00 m. yükselmektedir. Bu bölümün üzerine yerleştirilen altıgen formlu baldeken tarzı sütunlar, yuvarlak kemerler yardımıyla piramidal külahlı çan kulesi yerleştirilmiştir (Şekil. 21-24). Çan kulesi (zankagadun) kilise inşaatının hemen ardından 18. yüzyılın ortalarına doğru Dadik lakaplı Piskopos Garabet tarafından inşa edilmiştir (Karaca, 2004: 1649), (Gündoğdu, 1997: 107,108), (Thierry ve Donabedian, 19989: 549.).

Çan kulesini arka bölümünde ise kilise ana kubbe kasnağı ve piramidal kulak ile cephe hareketlenmiştir. Güney cephesini ortasında yer alan çift kanatlı ahşap kapı üzerinde ve çevresinde şerit halinde süslemeli haç motifleri ile bezelidir.

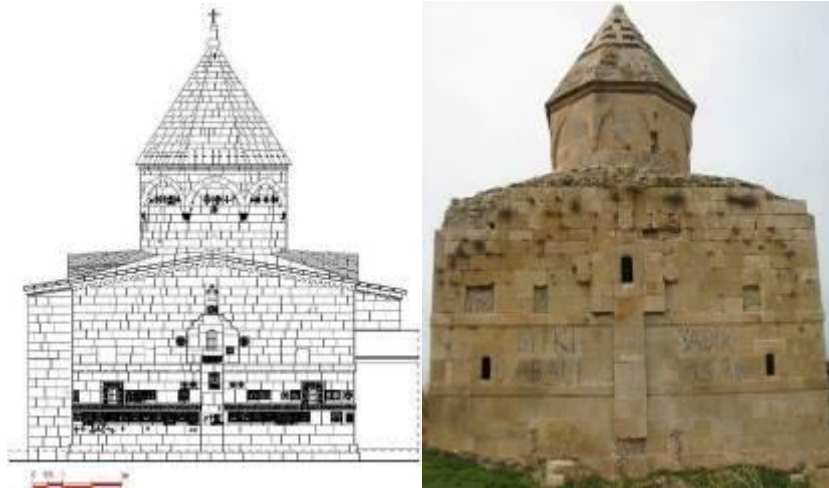
Şekil 21,22. Jamaton Giriş Kapısı ve Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Giriş kapısının üst kotunun her iki yanında simetrik olarak iki adet yuvarlak kemerli niş ile simetrik olmayan çok sayıda haç motiflerle donatılmıştır. Giriş kapısının üzeri sivri kemer içerisine yerleştirilmiş mukarnas süslemesi ve ortasında Ermenice onarım kitabesi yer almaktadır(Şekil. 21-24,40).

Şekil 23,24. Jamaton Güney Cephe ve Görünüşü (Ş. Öztürk)

Sivri kemer üzerinde yuvarlak dışa taşınılı korniş kotunun her iki yanındaki cephede üçer, toplam altı adet konsol çıkıntısı yer almaktadır. Güney cephenin üst kotundaki 1.13 m. genişlikte yuvarlak kemerli mazgal pencerenin üst kısmının her iki yanında yer alan 0,57x0,69 m. ölçülerindeki panolar içerisinde süslemeli haç motifleri yerleştirilmiştir (Şekil. 21-24).

Şekil 25,26. Saint Jean Kilisesi Kuzey Cephe ve Görünüşü (Ş. Öztürk)

Kilise kuzey cephesi 9.58 m. genişliğindedir. Cephe her iki köşeden 5.94 m. yükselerek testere dişli iki kademeli saçak ile eğimli örtü sistemine geçiş yapmaktadır. Kuzey cephesinin her iki köşesi zemindeki iki sıra 0.10 m. dışa kademe olarak planlanmıştır. Kuzey cephesi doğu ve batı yönlerden jamaton bölümünde 1.47 m. kısa tutulmuştur.

Şekil 27,28. Saint Jean Kilisesi Kubbe Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Cephenin ortasında ikinci taş örgü hizasından itibaren 0.74 m. genişliğinde 0.15 m. dışa taşıntılı olarak 3.09 m. yükselerek, her iki yana 0.52 m. genişleyip, tekrar 1.06 m. yükselip, üç kademeli yuvarlak kemer yardımıyla içe doğru daralıp yeniden 1.04 m. yükselip haç motifini oluşturmuştur. Oluşan bu haç motifi kilise iç mekânında apsis bölümünün tam ortasına karşılık gelmektedir (Şekil. 25,26).

Kuzey cephesinin ortasında yer alan haç motifinin ortasındaki 0.28 m. genişliğinde yuvarlak kemerli pencerenin her iki yanında ve üst bölümünde yuvarlak panolar içerisindeki süslemeli haçlar simetrik yapıda tasarlanmıştır. Cephedeki haç motifinin üzerinde farklı kotlarda üç kitabe ile 10 adet süslemeli haç motifi yer almaktadır.

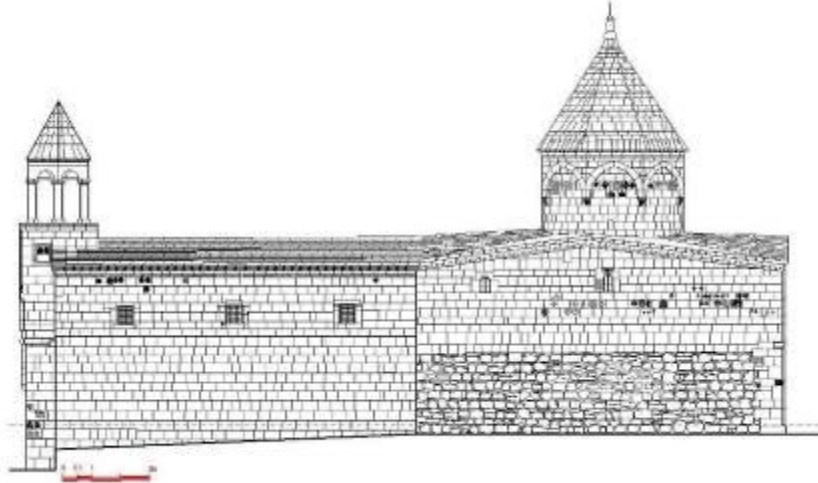
Cephenin alt kotunda yer alan ana haç motifinin her iki yanında simetrik olarak tasarlanan iki adet yuvarlak kemerli pencerelerin çevresi ile yatay doğrultuda cephe boyunca devam eden süsleme şeridi yer almaktadır. Bu süsleme şeridi alt ve üstten pahlı ve 0.03 m. dışa taşıntılıdır (Şekil. 25,26). Cephenin yaklaşık ortasında yer alan ve alttaki süsleme bandı ölçülerinde ancak üzerinde süslemeni olmadığı şerit bandı yer almaktadır. Kuzey cephesinin alt süsleme bandının alt ve üst kısımlarında daha yoğun olmak üzere çok sayıda süslemeli ve çevresi farklı süsleme ile bezeli haç motifleri yerleştirilmiştir.

Şekil 29. Saint Jean Kilisesi Kuzeybatı Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Kuzey cephesinin oldukça hareketli olmasının sağlayan önemli mimari unsurlardan biri ise kilisenin ana kubbenin cephelere yansımalarıdır. 4.90 m. çapındaki yuvarlak planlı kubbe kasnağı, çatı eğiminden itibaren 3.10 m. yükselerek altı adet sivri kemerler yardımıyla

altıgene dönüşerek saçak silmesi piramidal külah 4.96 m. yükselerek, haç ile sonuçlanmaktadır (Şekil. 25,26).

Şekil 30. Jamaton ve Kilise Doğu Cephesi (Ş. Öztürk)

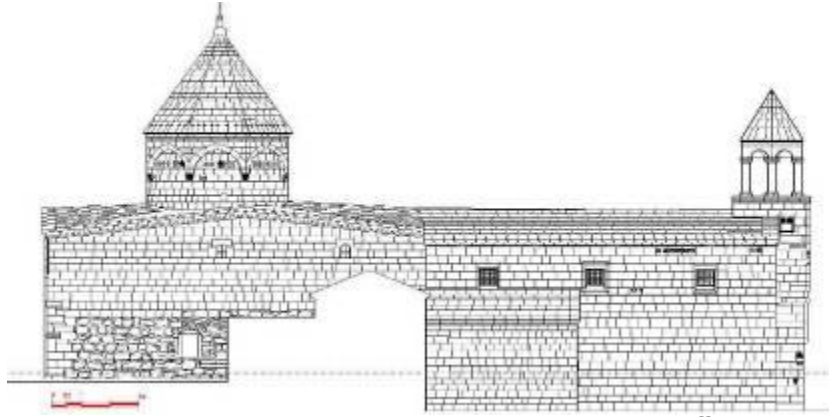
Altıgen kemerlerin birleşimleri mukarnas süsleme ile tamamlanmıştır. Sivri kemerlerin iç kısmı haç süsleme motifleri ile donatılmıştır. Yuvarlak kubbe kasnağı üzerinde dört yönde 0.17x0.34 m. ölçülerindeki küçük mazgal pencereler yardımıyla iç mekânın aydınlatması sağlanmıştır (Şekil. 27-29,44-48).

Yapının doğu cephesi 26.38 m. uzunluğundadır. Cephenin kuzey ve güney köşeleri arasında zemin eğiminden dolayı 1.32 m. kot farkı vardır. Doğu cephesi zeminden 5. 94 m. yükselerek jamaton bölümünde mukarnaslı, kilisede ise testere dişli süslemeler iki kademeli saçak yardımıyla örtü sistemine geçiş yapmaktadır (Şekil. 30,31).

Şekil 31. Jamaton ve Kilise Güneydoğu Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Kilise doğu cephesini ortasında ve güneyinde aynı yatay kotta iki adet 0.31 m. genişlikte yuvarlak kemerli pencere yer alır. Ortadaki pencerenin kemerinin üzerinde bir adet güneş saati yerleştirilmiştir. Cephenin alt bölümü kaba yonu taş sıraları ile üst bölümü ise yonu taşı ile yapılmıştır. Yonu taşı ile yapılan duvarın değişik bölümlerinde çok sayıda değişik haç motifleri ile donatılmıştır (Şekil. 30,31).

Şekil 32. Jamaton ve Kilise Batı Cephesi (Ş. Öztürk)

Yapının Jamaton doğu cephesi üst kotunda aynı yatay kotta üç adet 0.52x0.65 m. ölçülerinde metal korkuluklu mazgal pencereler yerleştirilmiştir. Pencere üst kotunun değişik bölümlerinde farklı haç motifleri yer almaktadır.

Doğu cephesinin hareketlenmesinde giriş bölümü üzerinde yer alan çan kulesi ile kilise yapısının ortasındaki yuvarlak planlı kubbe kasnağı ve piramidal külah önemli rol oynamaktadır (Şekil. 30,31). Yapının batı cephesi 26.38 m. uzunluğundadır. Cephenin kuzey ve güney köşeleri arasında zemin eğiminden dolayı 1.22 m. kot farkı vardır. Batı cephesine bitişik olarak inşa edilen müstemilat yapıları kısmen de olsa cepheyi kapatmaktadır (Şekil. 32,33).

Batı jamaton cephesi zeminden 7.03 m. yükselerek mukarnaslı, kilisede ise testere dişli süslemeler iki kademeli saçak yardımıyla örtü sistemine geçiş yapmaktadır. Jamaton yapısının batı cephesi üst kotunda yer alan üç adet 0.87x1.26 m. ölçülerindeki panolar içerisine metal korkuluklu pencereler yerleştirilmiştir (Şekil. 32,33). Kilise batı cephesini ortasında ve güneyinde aynı yatay kotta iki adet 0.32 m. genişlikte yuvarlak kemerli mazgal pencere yer alır (Şekil. 32,33). Cephenin alt kotunda ise yuvarlak kemerli bir pencere vardır. Cephenin alt bölümü aynen doğu cephesinde olduğu gibi kaba yonu taşı kullanılmıştır.

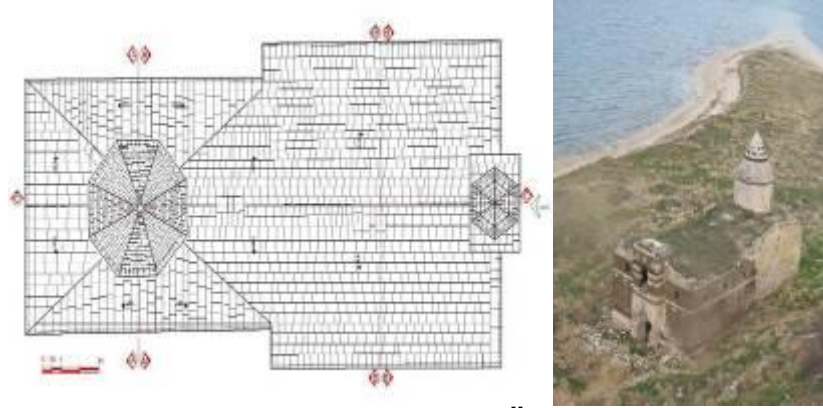

Şekil 33. Jamaton ve Kilise Kuzeybatı Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Batı cephesi manastırın diğer cephelerinde olduğu gibi süsleme olarak bir haç motifi dışında zengin değildir. Cephe diğer mimari özellikler bakımından doğu cephesi ile aynı mimari özelliktedir (Şekil. 32,33,42,43).

5.3. Örtü Sistemi

Yapının örtü sistemi üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan kilisenin örtü planı, 9.33x13.18 m. ölçülerinde kırma çatı eğimli olup, örtü sisteminin ortasında ise piramidal sekizgen kubbe külahı yerleştirilmiştir.

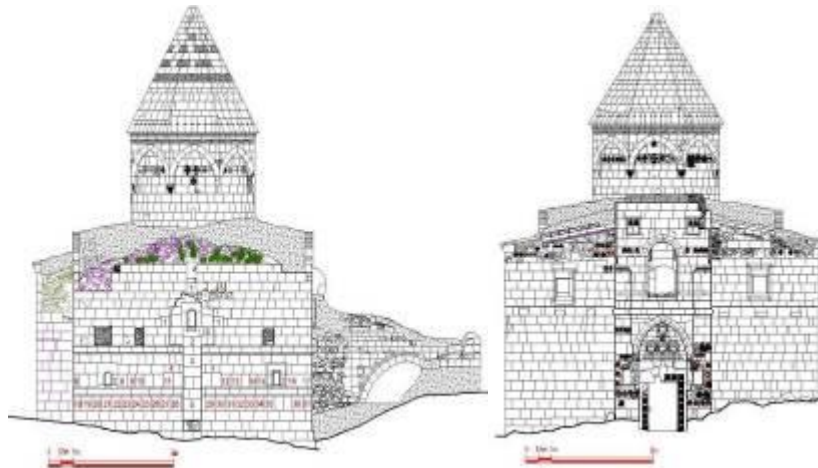
Şekil 34,35. Jamaton ve Kilise Örtü Planı ve Güneydoğu Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Örtü eğimi doğu ve kuzey cephelerinin ortasından kuzey ve güneye doğru % 13 eğimli, kuzey cephesinde ise doğu ve batıya % 19 eğimli, güney cephelerde yine ortadan doğu ve batı yönüne % 10 eğimli inşa edilmiştir (Şekil. 34,35).

İkinci bölüm olan kilisenin ana kubbesi, dışta her bir kenar uzunluğu yaklaşık 2.20 m. olan sekizgen piramidal külah ile örtülüdür. Piramidal külahın ilk yataydaki sırasındaki taşlar birbirine metal kenet ile bağlantılı ve tüm yonu taşlar geçmeli olarak inşa edilmiştir. Üçüncü bölüm olan jamaton örtü planı, 12.65x12.78 m. ölçülerinde kırma çatı şeklinde planlanmıştır. Örtü sistemi doğu ve batı yönlerine doğru % 20 eğimlidir. Jamaton bölümü güney giriş kapısının üzeri 2.70x3.50 m. ölçülerinde üzerine altıgen çan kulesi yerleştirilmiş olup, ana örtüden kenarlarda kuzey yönü hariç yaklaşık 1.00 m. dışarıya çıkıntılı olarak inşa edilmiştir (Şekil. 34,35).

5.4.Süsleme

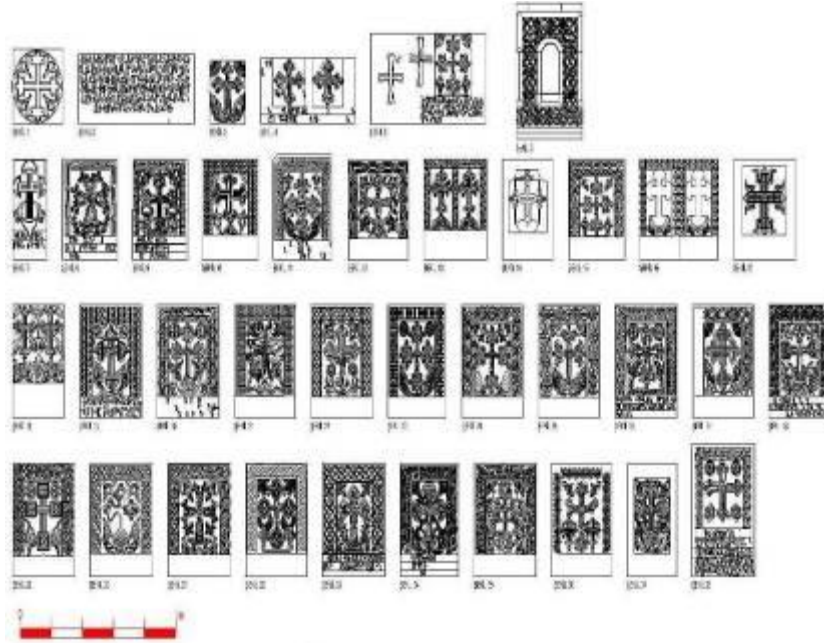
Çarpanak Ctouts-Ctuc Manastırı, güney ve kuzey cephelerindeki süsleme örnekleri oldukça dekoratif ve işlemeli bir yapıdır. Kilisenin kuzey cephesinde birbirinden farklı ebatlarda haçlar cephenin değişik kotlarında kullanılmıştır (Şekil. 36,38).

Şekil 36,37. Kilise Kuzey ve Güney Cephe Süslemeleri (Ş. Öztürk)

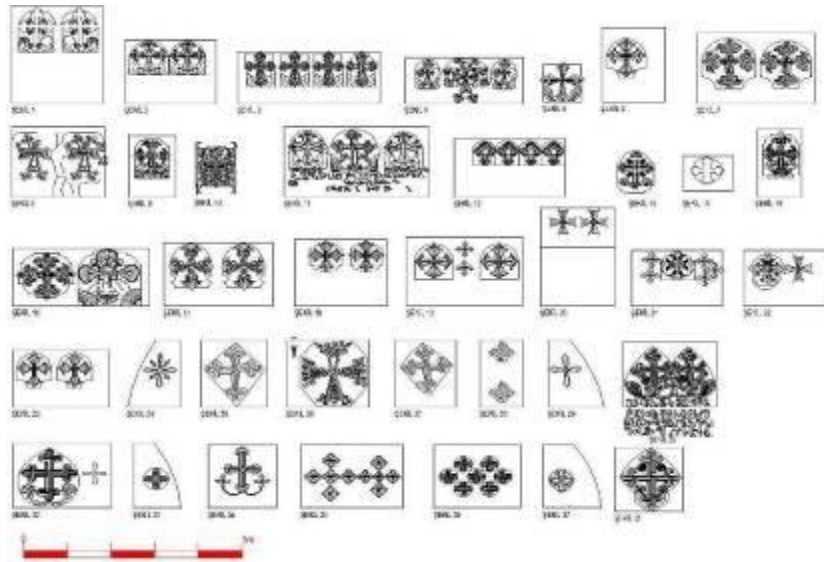
Oldukça zengin işlemeli haç motifleri ya bir çerçeve içerisinde ya da çerçevesiz bir konumdadırlar. Kuzey cephesinde kullanılan haç süslemelerinin sayısı toplam 38 adettir.

Bazı haç motifleri ise birkaç kez tekrar edilmiştir. Güney giriş cephesinde kullanılan haç süslemelerinin sayısı toplam 37 adettir (Şekil. 37,39).

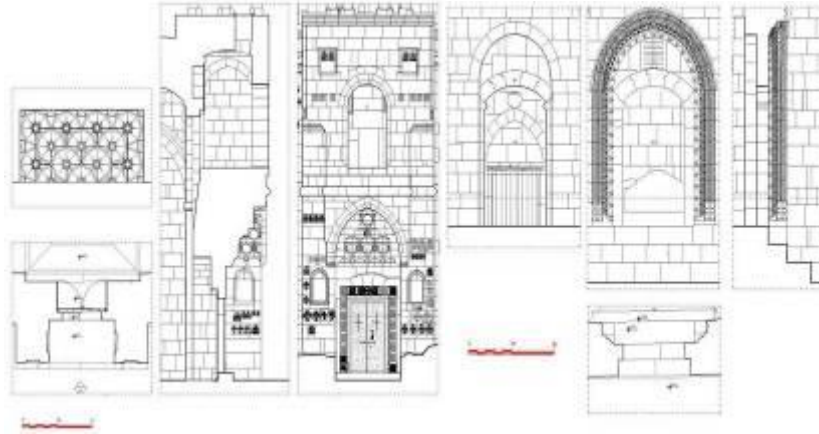
Şekil 38. Saint Jean Kilisesi Kuzey Cephe Süsleme Detayları (Ş. Öztürk)

Bazı haç motifleri kuzey cephede olduğu gibi birkaç kez tekrar edilmiştir. Kilise ana giriş kapısı kapı alınlığı ve kapı üstünde yer alan mukarnas süslemeleri ve bezemeleri oldukça zengin bir şekilde inşa edilmiştir (Şekil. 40,41).

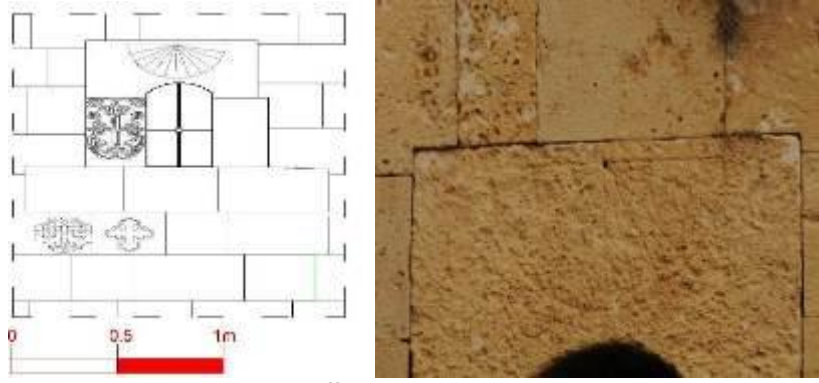

Şekil 39. Jamaton Güney Cephe Süsleme Detayları (Ş. Öztürk)

Yapının doğu cephesinin farklı kotlarında toplam 58 adet haç formu süslemesi kullanılmıştır. Cephenin orta üst kısmında yer alan mazgal pencerenin üzerinde ise güneş saati yerleştirilmiştir. Yapının batı cephesinin farklı kotlarında toplam 26 adet haç formu süslemesi kullanılmıştır (Şekil. 42,43).

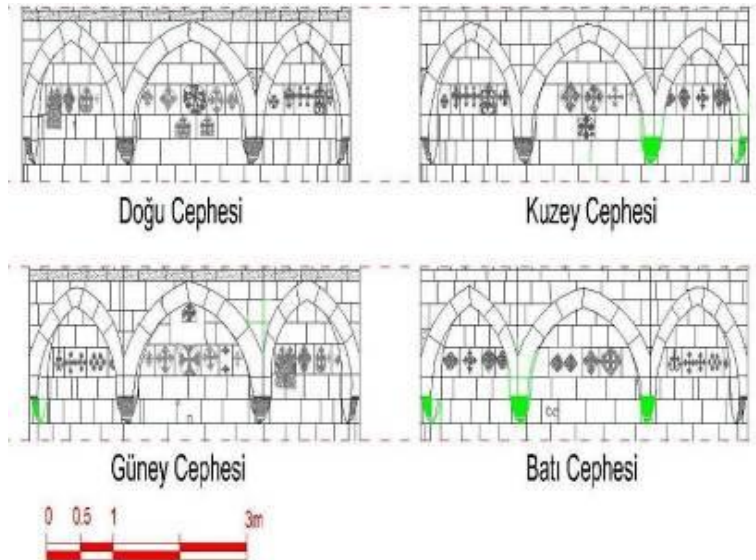

Şekil 40,41. Jamaton Giriş ve Kilise Kapı Süsleme Plan-Kesit ve Cephe Detayları (Ş. Öztürk)

Şekil 42,43. Saint Jean Kilisesi Doğu Cephesi Güneş Saati Çizim ve Görünüşü (Ş. Öztürk)

Yapının örtü sistemini ortasında yer alan yuvarlak planlı kubbe kasağı dıştan sekiz adet sivri kemerlere bölünerek sekizgen piramidal geçiş yapılmaktadır. Her sivri kemer içerisine yerleştirilen toplam 37 adet haç formu süslemesi kullanılmıştır (Şekil. 44-48). Jamaton ve kilisenin iç mekân tavan, niş ve duvarlarında sınırlı sayıda süsleme örneklerini görmek mümkündür (Şekil. 49-51).

Şekil 44-48. Saint Jean Kilisesi Kubbe Kasağı Süslemeleri (Ş. Öztürk)

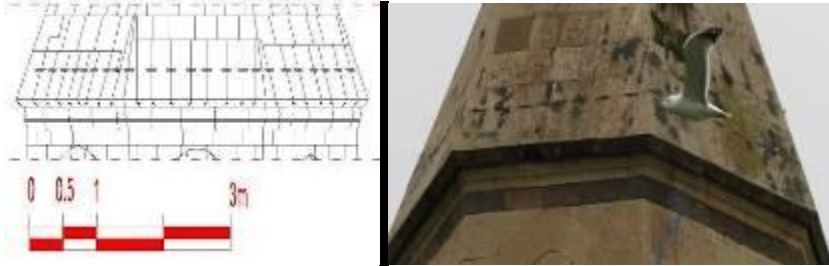

Şekil 49-51. Saint Jean Kilise ve Jamaton İç Mekân Süslemeleri (Ş. Öztürk)

6. MALZEME ANALİZİ VE YAPIM TEKNİĞİ

Çarpanak Ctouts-Ctuc Manastırı, ana yapım malzemesi, kalker taşı, andezit taşı, bölgesel bazalt taşı, kaba yonu taşı, moloz taşı metal ve ahşaptır.

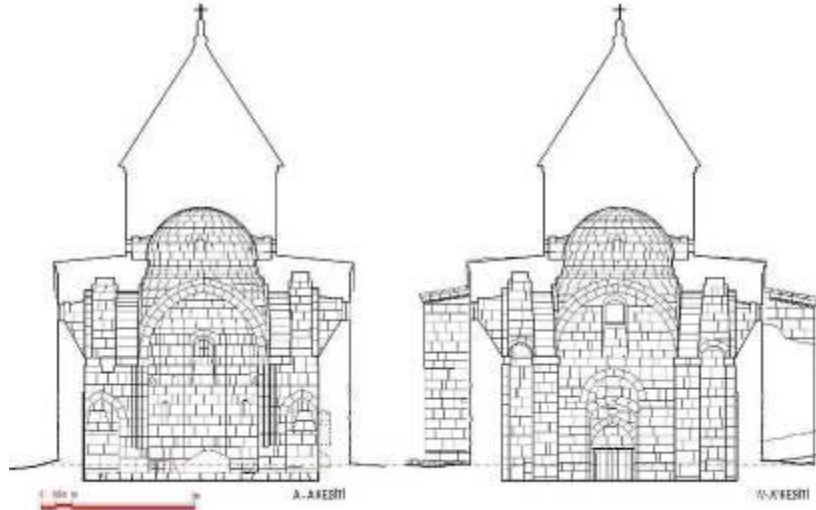
Kalker ve Andezit taşı; yapının ana dış beden duvarlarından, kemer, örtü sistemi, kemer ayak, saçak, yapımında kullanılmıştır. Andezit taşı iki farklı renkte yapının iç ve dış beden duvarlarında kahverengi ve açık renkte kullanılmıştır. Moloz taşı; Yapının tüm beden ve iç duvarlarında dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır (Şekil. 54-58).

Şekil 52,53. Saint Jean Kilisesi Kubbe Saçak Kenet Çizim ve Görünüşü (Ş. Öztürk)

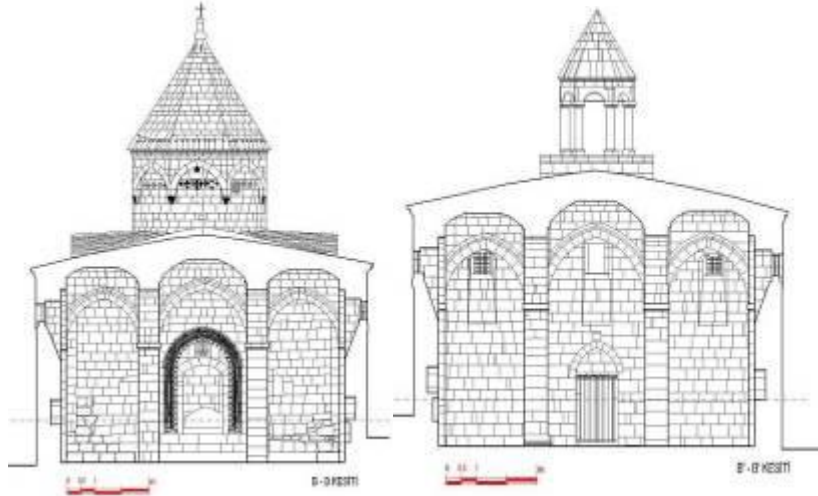
Kaba yonu taşı; Ana yapı dışında tamamlayıcı müstemilat bölümlerinin yapımı ile kilisenin doğu ve batı beden duvarının alt bölümünde sıralı olarak kullanılmıştır. Bazalt taş; Jamaton ve kilisenin iç zemin döşemesi ve apsis döşemesinde kullanılmıştır.

Metal malzeme; Yapının tüm kapı, pencere aksesuarında, pencere korkuluklarında ve piramidal sekizgen kubbe örtü sisteminin ilk ile son sırasında kenet olarak kullanılmıştır (Şekil. 52,53).

Şekil 54,55. Saint Jean Kilisesi A-A ve A¹- A¹ En Kesitleri (Ş. Öztürk)

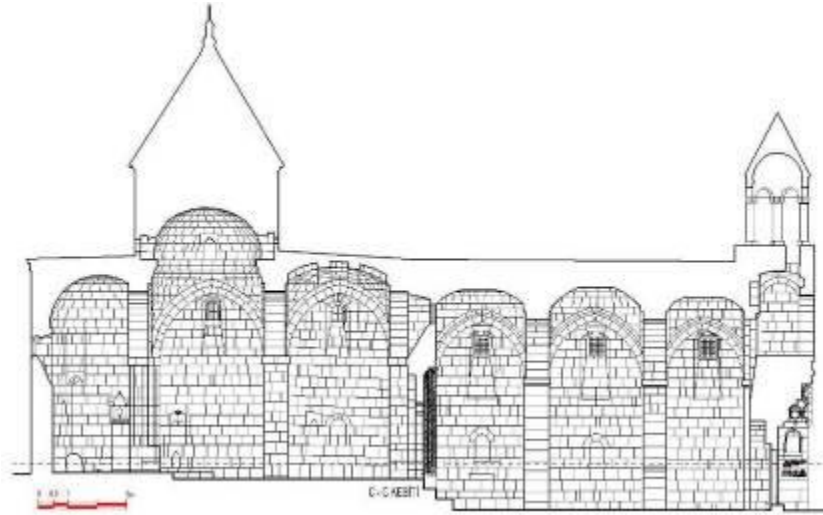
Ahşap malzeme; Manastırın tüm kapı ve pencere doğramalarında kullanılmıştır. Manastır yapımında bağlayıcı olarak kullanılan harç ve sıva kireç harcıdır.

Şekil 56,57. Jamaton B-B ve B¹- B¹ En Kesitleri (Ş. Öztürk)

Yapıyı oluşturan beden taş duvarları iç ve dış duvarlarda kalınlıkları farklılıklarla birlikte yaklaşık 1.00 m. dir. Kesme taşların örüldüğü beden dış duvarları, kapı-pencere kemer ve söveleri muntazam şekilde işlenerek yatay ve düşey derzleri oldukça ince tutulmuştur.

Beden duvarların orta kısımları ise moloz taş ile yığma dolgu tekniğinde inşa edilmiştir (Şekil. 39-44). Kireç harcı kullanılarak ince dokulu sıva ile yapının iç duvarların satırları sıvanmıştır.

Şekil 58. Jamaton ve Kilise C- C¹ Boy Kesiti (Ş. Öztürk)

Yapıda kullanılan harç ve sıva örnekler yapının değişik bölgelerinde alınarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü tarafından malzeme analizi yapılmıştır. Yapılan harç ve sıva analizleri hazırlanan 22.04.2010 tarih ve 934 sayılı raporla sonuçlanmıştır. Harç ve sıva malzeme analizleri üç aşamada tamamlanmıştır. Bunlar;

1-Mevcut Harç Durum Analizi; Açık/bej renkte sert dokulu, gözeneksiz, yer yer kireç lümleri ve bol miktarda çakıl parçaları içeren, ince agregalı harç parçalarından oluşmaktadır. Çok sert zorlukla el ile kopartılabilen nitelikte ve dayanımı sert bir kum taşı kadar sağlam ve ancak çekiç darbesi yardımıyla kopartılabilen niteliktedir. **Mevcut Sıva Durum Analizi;** Açık/bej renkte yumuşak dokulu, kısmen gözenekli, hayvan kılı içeren ince agregalı sıva parçalıdır. Dağılganlığı az, el ile kolayca kopartılabilen nitelikte ve dayanımı sert bir kum taşı kadar sağlam ve ancak çekiç darbesi yoğun kum agrega içermiyorsa sulu zımpara ile belli bir yüzey elde edilebilecek niteliktedir.

2-Kimyasal Harç ve Sıva Analizi; Malzeme içindeki (kalsiyum karbonat) organik madde ve nem miktarlarını tespit etmek amacıyla yapılan analizdir. Malzeme içindeki kreç oranının tespiti için; kızdırma kaybı (kalsinasyon) ile asit testi (HCl'de kaybı) analizleri yapılmıştır.

Kızdırma kayıpları analizleri sonucunda bulunan değerler malzeme içindeki organik madde miktarının ve kalsiyum karbonat miktarının verir. Asit testi sonucu ise; malzemedeki kalsiyum miktarının verir. Aşağıdaki tabloda; kızartma kayıpları, asit testi, elek analizleri ve spot testi sonuçları verilmiştir(Şekil. 59).

Örnek	Asitte Kayıp %	Asitte Kayıp %					Kızartma Kayıpları			Spot Testleri	
		1180u	600u	250u	125u	<125u	% Nem	% Org.	%CaCO ₃	(SO) ₂	Cl ⁻
Harç	95,72	95,72	95,72	95,72	95,72	95,72	95,72	95,72	95,72	-	+
Sıva	94,10	23,08	12,31	44,62	7,69	12,31	7,00	5,80	84,84	-	++

Şekil 59. Jamaton ve Kilise Harç ve Sıva Test Sonuçları (Ş. Öztürk)

3-Harç ve Sıva Malzeme Değerlendirme Analizi; Yapılan malzeme analiz değerlendirme sonucunda Çarpanak Ctouts Manastırı harç ve sıva örneklerinden tespit edilen ve onarım çalışmalarında önerilen malzeme oran ve birimleri şöyledir.

Harç

% 33-35 Sönmüş ve bekletilmiş kireç

% 48-50 Taş tozu

% 10-15 Yıkanmış dere kumu

Sıva

% 33-35 Sönmüş ve bekletilmiş kireç
% 35-55 Taş tozu
% 08-10 Yıkanmış dere kumu,(Öztürk, 2010: 1-3)

7. PROJE UYGULAMALARI

7.1. Belgeleme Çalışmaları

Alanda belgeleme çalışmalar, 08-12.09.2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mimari belgeleme çalışmasını gerçekleştiren ekip; Melek Akçadoğan, Mimar; Seda Kavukçuoğlu, Mimar; Erhan Yalım, Mimar; Kıyas Tökmeci, Mimar; Faruk Sağcan, Yük. Mimar; Fatih Sağcan, Harita Mühendisi; Volkan Doğan, İnşaat Mühendisi; M. Bülent İlter, İnşaat Mühendisi; Hayri Fehmi Yılmaz, Sanat Tarihçisi; Aziz Emre Şenel, Harita Teknikeri ve Şahabettin Öztürk, Dr. Mimar, Sanat Tarihçisi'nden oluşmuştur (Şekil. 60-63).

Rölöve ölçüm alımlarında Riegl VZ 400 model 3 boyutlu(3B) lazer tarayıcı ve tarayıcıya kalibre edilmiştir. Lazer tarayıcı lazer ışını gidiş geliş zaman aralığı ilkesine göre çalışmaktadır. Farklı istasyonlarda taranan 3 boyutlu nokta bulutları birleştirilerek orto-foto (fotogrametrik) görüntüler elde edilmiştir.

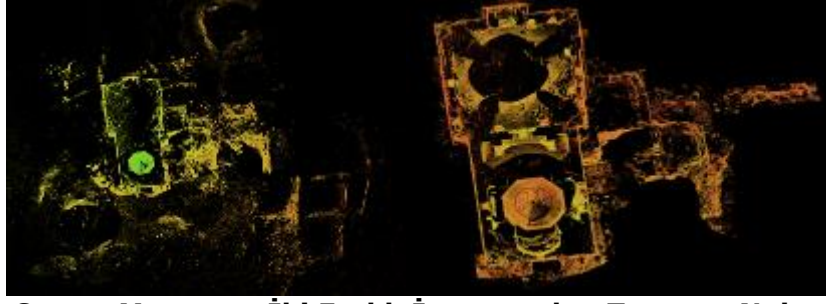
Şekil 60,61. Ctouts Manastırı Trimble Gx 3d Scanner 3 Boyutlu Nokta Bulutu (Ş. Öztürk)

Manastırın lazer tarayıcı ile taranma çalışması öncelikle arazinin mevcut halinin lazer ile taranmasına zemin oluşturmak amacıyla, Orthophoto altlık fotoğraflarının çekimi düzenli bir şekilde yapılmıştır.

Şekil 62,63. Ctouts Manastırı İki Farklı İstasyondan Taranan Nokta Bulutlarının Register Edilmiş Görünüşü (Ş. Öztürk)

Böylece tarama ve fotoğrafların işlenmesi, Orthophoto-Rectifikasyonu yapılması sağlanmıştır. Orthophotoların değerlendirilmesi ve mevcut durumun tespiti rölöve çalışması için, Trimble GX 200 model lazer scanner ile tarama yapılmıştır.

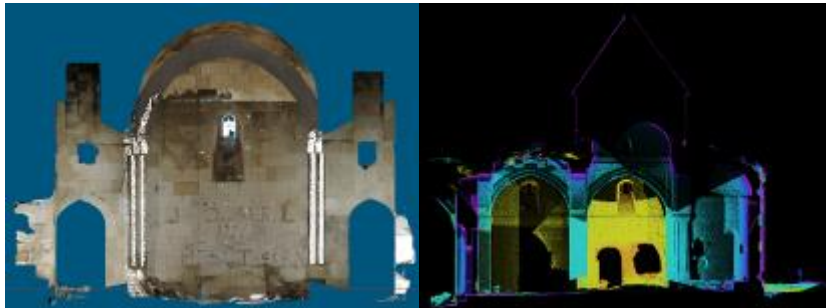
Şekil 64,65. Ctouts Manastırı İki Farklı İstasyondan Taranan Nokta Bulutlarının Register Edilmiş Görünüşü (Ş. Öztürk)

Yapının iç ve dışında çekilen altlık fotoğrafların 2b den 3b ye çevrilmesi yapılmıştır. Daha sonra mesh modellerin oluşturulması ve fotoğraf yapıştırılarak düzlemin belirlenmesi ve orthophoto alınması yapılmıştır. Tarama yapılan çeşitli noktaların birbirine jeodezik yöntemlerle bir bütün haline getirilmiştir.

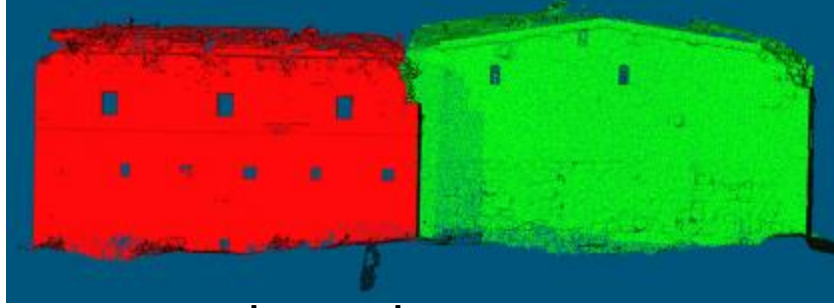
Şekil 66. Ctouts Manastırı İki Farklı İstasyondan Taranan Nokta Bulutlarının Register Edilmiş Görünüşü (Ş. Öztürk)

Altlık fotoğraflarının K1, K2, K3 ve dış yöneltmelerinin hesaplanarak objektif hatalarının fotogrametrik kurallara göre düzeltilmesi sağlanmıştır. Nokta bulutlarından poligonlar oluşturularak mesh (3b sayısal model) oluşturulup oluşan bu modellere fotoğraf yapıştırılmıştır. Seçilen düzleme göre 3b oluşturulan modellerden ve nokta bulutlarından CAD ortamına birebir ölçekte aktarılabilen raster image (orthophoto) ihracı yapılmıştır (Şekil. 64-69). Seçilen düzleme göre 3b oluşturulan modellerden ve nokta bulutlarından CAD ortamına birebir ölçekte aktarılabilen raster image (orthophoto) ihracı yapılmıştır. Proje esnasında toplam 40 cephe 6 kesit ve 3 plan orthophoto ortaya çıkartılmıştır.

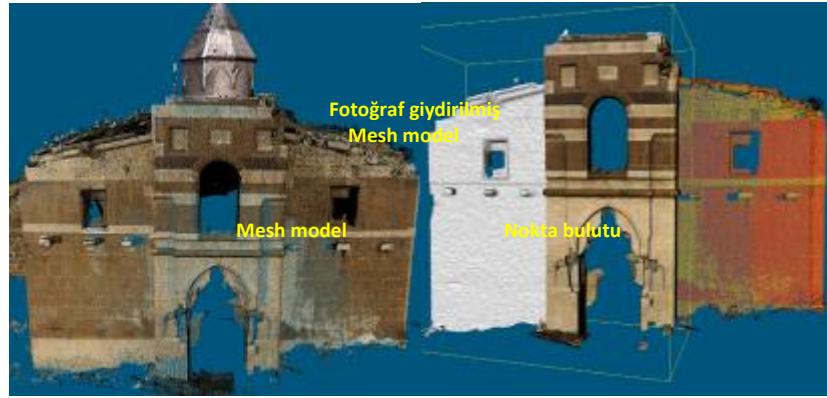
Şekil 67,68. Ctouts Manastırı İki Farklı İstasyondan Taranan Nokta Bulutlarının Register Edilmiş Görünüşü (Ş. Öztürk)

Toplamda 27.000.000 noktadan yararlanılmış, 120 fotoğraf 3b registerlenmiş, 45 adet mesh model elde edilerek rölöve plan, kesit ve cepheler hatasız olarak hazırlanmıştır (Şekil. 64-69).

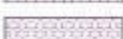
Şekil 69. Ctouts Manastırı İki Farklı İstasyondan Taranan Nokta Bulutlarının Register Edilmiş Görünüşü (Ş. Öztürk)

Optik aletin kullanılmasının da imkânsız olduğu küçük alanlarda ise ölçümler genel koordinat sistemine bağlanmak kaydı ile metre kullanımı ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bu veriler doğrultusunda rölöve çizimleri yapılmıştır.

Şekil 70,71. Ctouts Manastırı Lazer Tarama Nokta Bulutu Verisi (Ş. Öztürk)

Elde edilen veriler RİSCAN programında işlendikten sonra pod dosyasına çevrilip ve gelen pod dosyası microstation aracılığı ile çizilmiştir. Belgelemede Nikon D300 (12megapixel) fotoğraf makinesi, 12-24 mm., 10,5 mm. nikkor balık gözü objektif ve 18-200 mm nikkor objektif ile Nikon D700 (12mp fullframe) fotoğraf makinesi kullanılmıştır (Şekil. 64-71).

	Özgün Kısımlar		Derz Bozulması (Aşınma, Boşalma)
	Taş Yüzeyde Oluşan Erimeler		Yüzey Kirlenmesi 1 (Bilgi oluşumu)
	Taş Yüzeyde Doku Kopması		Yüzey Kirlenmesi 2 (İs oluşumu)
	Muhdes (Sonradan eklenen - badana)		Yüzey Kirlenmesi 3 (Likeli oluşumu)
	Özgün Dokuda Kopan Bölümler		Yüzey Kirlenmesi 4 (Mantar oluşumu)
	Malzeme Kopması/ Yok Olması		Yüzeysel Çatlak Oluşumu
	Toprak ve moloz yığını		

Şekil 72. Rölöve Hasar Analiz Lejendı (Ş. Öztürk)

7.2. RÖLÖVE

7.2.1.Rölöve Analitik Analiz Projesi

7.2.2.Rölöve Malzeme Analiz Projesi

7.2.3.Rölöve Hasar Analiz Projesi (Şekil. 72), (Öztürk, 2011: 9-35)

7.3. RESTİTÜSYON

7.3.1.Mevcut Yapı Bölümleri (Özgün Yapı Doku)

7.3.2.Mevcut Yapı İzleri İle Tamamlanan Yapı Bölümleri

7.3.3.Belgeler ve Yapı İzi İle Tamamlanan Yapı Bölümleri

7.3.4.Mimari Gereklilikle ve Yapı İzi İle Tamamlanan Yapı Bölümleri

7.3.5.Bölgedeki Yapılar İle Karşılaştırma Yapılarak Tamamlanan Yapı Bölümleri (Şekil. 73), (Öztürk, 2011: 4-13).

Şekil 73. Restitüsyon Lejandı (Ş. Öztürk)

7.4. RESTORASYON

7.4.1. Restorasyon Projesi

7.4.1. Restorasyon Müdahale Projesi (Şekil. 74), (Öztürk, 2012: 4-13).

Şekil 74. Restorasyon Müdahale Lejandı (Ş. Öztürk)

7.5. RAPOR VE FOTOĞRAF ALBÜMÜ

7.5.1.Koruma Raporu

7.5.2.Fotoğraf Albümü (Öztürk, 2010: 10-69)

8. SONUÇ

Van Gölü Havzası'nın en önemli Hristiyan-Ermeni anıtsal eserlerinden biri olan Ctotus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı koruma proje çalışmaları ile Çarpanak Adası iskele yapımı, Van Valiliği tarafından 2012 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmadan sonra yerli ve yabancı birçok turist, adayı ve ada üzerindeki manastır yapısını ziyaret etmiştir.

Şekil 75. Ctotus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Güney Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Akdamar Adası üzerinde bulunan Kutsal Haç Kilisesi'nin onarımı tamamlandıktan sonra, 31.07.2006 tarihinde açılış töreni ile il ve bölge kültür turizmine önemli katkılar sağlanmıştır. Bu tarihten sonra Van Gölü içerisindeki diğer üç ada üzerinde yer alan Hristiyan-Ermeni dini yapılara bölgesel, ulusal ve uluslararası ilginin artmasına neden olmuştur.

Şekil 76. Ctutus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Batı Genel Görünüşü (Ş. Öztürk)

Bununla birlikte Van Valiliği bünyesinde 2009 yılında oluşturulan Van Gölü Havzası Kültür Komisyonu başkanlığınca Yedi Kilise (Van Warak) ve Çarpanak Adası, Ctutus-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı'nın ilk onarım aşaması olan projelendirme çalışmalarına başlamıştır.

Adadaki manastır mimari yapısının dışındaki doğal oluşumunun Florya ve Faunasını korumak amacıyla, çevre ve peyzaj düzenlenmesi çalışmalarının yapılması zorunluluk arz etmektedir(Şekil. 75-78).

Şekil 77. Ctutus-Ctuc Manastırı Güneydoğu Genel Görünüşü

Hazırlanan koruma projesinin uygulanması ve diğer manastır (Başmelekler Şapeli, Keşiş Odaları, Kütüphane, Mezarlık, Su kuyusu vb.) mimari yapılarını ortaya çıkartmak amacıyla bilimsel kazı yapılarak, uygulama aşamasına geçilmesi gerekmektedir.

Şekil 78. Van Valisi Sayın Münir Karaoğlu'nun Çarpanak Adası İnceleme Görünüşü (Ş. Öztürk)

Ctutus-Ctuc Manastırı'nın onarılması, kültür ve dini turizmüne kazanması ile birlikte yüzyıllarca aynı coğrafyayı paylaşmış, ortak evrensel değerlere sahip iki eski kültürün, kültürel bir miras sayesinde ilişkilerinin iyileşmesine vesile olması açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. Koruma ve onarma işlemleri sadece belli yapılar üzerinde değil, farklı uygarlıklar, dönemler, inanışlara ait maddi ve manevi kültürel miraslarla yapıldığında asıl amacına ulaşabilir.

Sonuç olarak, iyi niyetli ve başarılı olarak yapılan çalışmalar ile Ctutus-Ctuc Manastırı durumu, bölge kültür ve turizmin üzerindeki olumlu etkisi ile Çarpanak Adası'nın bugünü yarından, geleceği de bugünden daha iyi olacaktır.

9. KAYNAKÇA

- Akçora, E. (1994). *Van ve Çevresinde Ermeni İsyanları*, Ankara, 192,193.
- Cuinet, V. (1892). *La Turque D'Asie, Geographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnee De Chaque Province De L'Asie Mineure, Tome I-II*, Paris, 707.
- Cuneo, P. (1988). *L'Architettura Armena*, Roma, 531.
- Gündoğan, Ş. (1997). Çarpanak Adası'ndaki Ortaçağ Yapıları, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXXI, Ankara, 107,108.
- Mangaltepe, İ. (2009). *Seyyahların Gözüyle Van, (XIX. Yüzyıl)*, İstanbul, 226.
- Öztürk, R. (2010). Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü, *Van-Tuşba Çarpanak Ctouts-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Harç ve Sıva Analiz Raporu*, İstanbul, 1-3.
- Öztürk, Ş. (2010). *Van-Tuşba Çarpanak Ctouts-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Rölöve Koruma Raporu*, Van, 9-35.
- Öztürk, Ş. (2011). *Van-Tuşba Çarpanak Ctouts-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Restitüsyon Koruma Raporu*, Van, 1-13.
- Öztürk, Ş. (2012). *Van-Tuşba Çarpanak Ctouts-Ctuc (Surp Garabet-Gtuds) Manastırı Restorasyon Koruma Raporu*, Van, 1-13.
- Karaca, Y. (2004), Doğu Anadolu Bölgesi, Hristiyan Dini Mimarisinde Jamatun Yapıları, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Van, 164.
- Öztürk, Ş., Kurucu, M., Güler, S. (2015). A general review of Çarpanak Church. *17th International Conference on Arts, Humanities and Social Sciences (April 16-17, 2015)*, (623-625. s.s). Lisbon: Portugal.
- Thierry, J. M.,(1975-76); Monasteres Armeniens du Vaspurakan VIII. *Revue des Etudes Armeniennes*, XI, 410.
- Thierry, J. M., Donabedian, P. (1998). *Armenian Art*, New York, 549.